

ŠTEFAN KOCIANČIČ IN BAUDOIN DE COURTENAY

BRANKO MARUŠIČ

branko.marusic@guest.arnes.si

Izvleček: Članek, ki je jemal gradivo iz časopisnih virov (*Soča, Glas*), opozarja na stike med goriškim ljubiteljskim jezikoslovcem Štefanom Kociančičem (1818–1883) in ruskim jezikoslovcem poljskega rodu J. I. N. Baudouinom de Courtenayjem (1845–1929). Nezaupljivost, ki jo je kazal Kociančič do dela ruskega jezikoslovca, se je po objavi prvih izsledkov spremenila v pohvalo, ki jo je namenil prvim objavam rezultatov Baudouin de Courtenayjevih terenskih raziskav.

Ključne besede: Štefan Kociančič, J. I. N. Baudouin de Courtenay, Gorica, Rezija

O bivanju in delovaju poljskega in ruskega jezikoslovca Jana Ignacyja (Ivana Aleksandroviča) Nicislawa Baudouina de Courtenayja v Gorici in na Goriškem pišeta predvsem dve razpravi, in sicer ruske zgodovinarke Iskre V. Čurkine¹ in slovenske goriške slavistke Lojzke Bratuž.² Med osebnimi stiki, ki jih je imel jezikoslovec v Gorici od začetka aprila leta 1872, ko je sem prišel prvič, ruska avtorica ni omenila Štefana Kociančiča, takrat edinega pravega domoznanca in jezikoslovca slovenskega rodu, ki je deloval v Gorici. Lojzka Bratuž pa je ugotovila, da je Kociančič seznanjal Baudouina z etnografskimi značilnostmi dežele in mu kot knjižničar dal na razpolago goriško bogoslovno knjižnico. Poleg tega pa je po ugotovitvi ruskega slavista Nikite I. Tolstoja navedla, da se v arhivu ruske akademije znanosti v Peterburgu očitno hranijo štiri pisma Štefana Kociančiča Baudouinu iz let 1878–1883. Podatek o tem, da bi

se z Baudouin de Courtenayem osebno srečala v Gorici, ni ohranjen. Stike pa sta imela, kar je mogoče razbrati iz *Poslanega*,³ v katerem je poleg drugih omenjen tudi Kociančič, ki lahko o Baudouinu nudi informacije.

Gorica je bila izhodišče za Baudouinove obiske terena. Junija 1872 se je tu na teren odpravil prvič, in sicer v Vipavsko dolino, kasneje je obiskoval posamezne predele goriške dežele. Na Kras ni segel, zanimal ga je predvsem gorati svet. O svojem delu je večkrat poročal v goriškem glasilu *Soča*, zlasti o ljudeh, s katerimi se je srečeval, med njimi so bili predvsem nekateri dijaki goriških srednjih šol. Pošiljali so mu gradivo, ki ga je zanimalo, in mu tako olajšali terensko delo.⁴ Po koncu svojega dela na terenu je Baudouin sestavil besedilo, ki je z naslovom *Nektere opazke ruske-*

¹ I. A. Baudouin de Courtenay in Slovenci. V: *Goriški lemnik*, 4–5, 1978, str. 117–138.

² Jan Baudouin de Courtenay in goriški Slovenci. V: Lojzka Bratuž, *Iz goriške preteklosti*. Gorica: GMD, 2001, str. 157–168.

³ *Soča*, 19. 11. 1872, št. 51. Podpisal ga je Baudouin de Courtenay kot »doktor filozofije, magister primerjajočega jezikoslovja, docent petrograjske univerze, sodelavec berlinskega časnika »Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung.«

⁴ *Soča*, 17. 10. 1872, št. 42; 5. 12. 1872, št. 49; 5. 1. 1873, št. 6; 20. 2. 1873, št. 8; 19. 4. 1873, št. 15; 28. 5. 1873, št. 22; 3. 7. 1873, št. 27; 16. 10. 1873, št. 42.

Baudouin de Courtenay (vir: *Ilustrirani Slovenec*, št. 15, 11. 4. 1926).

ga profesorja začelo izhajati 19. decembra 1872 kot podlistek v *Soči*. Zadnji del opazk je izšel 17. julija 1873. V zadnjih objavljenih podlistkih je tudi potekala polemika s Štefanom Kociančičem. V začetku septembra 1873 pa je celotno besedilo izšlo v knjižici.⁵ Polemika bi zahtevala bolj poglobljeno razlago od tega informativnega opozorila.

Sedemindvajsetletni Baudouin de Courtenay je prišel v Gorico v času, ko so močno vzplamteli nesporazumi med goriškimi staro- in mladoslavoenci. Na zunaj se je spor pokazal tudi z izidom tednika *Glas* (poskusna številka 18. junija 1872), katerega zelo marljiv sodelavec je bil Štefan Kociančič. Bližji mladoslavoencem je bil Baudouin de Courtenay in je sodeloval pri njih takrat tedenskem glasilu *Soča*.

V zadnjem delu svojih opazk je pisal tudi o odnosu slovenskih duhovnikov do njegovega raziskovalnega dela. Ugotavljal je, da se je »precejšnja večina« duhovščine do njega obnašala »pristojno in dostojno«. Manj je bilo ošabnih in nevljudnih duhovnikov. Sicer pa: »Moje opazke o duhovnih ne morejo imeti nobenega posebnega pomena, ker hočem popisati samo to, kako so [se] z menoj obnašali,

mene ti ali pa oni duhovni sprejemali in kako so mi pomagali v mojem opravilu.«⁶ Posebej je opozoril na primer dijaka, ki mu je izročil svojo zbirko gradiva. Zato se je ta želel z dijakom seznaniti, a je dijaku vodstvo gimnazije to prepovedalo. Dijaki pa so bili »jezikoslovnemu norcu« velika pomoč pri nabiranju gradiva.

S člankom *Ruski profesor*⁷ se je na napisane sodbe oglasil Štefan Kociančič, članek ni podpisan: »J. Baudouin de Courtenay, poslan in podpiran od ruske vlade na znanstvenem potovanju po slovenskih deželah, razglašča vsako toliko časa svoje dogodke, ter s posebnim veseljem omenja duhovnikov [duhovnike], ki so mislili, da ga morejo postrčiti z jedmi in pijačami ter da mu bo zadostovalo to, kedar bo sit,⁸ ki so mu ovirali in kvarili njegov opravek vsled velike nezaupljivosti ljudstva, katero so si duhovniki pridobili z osebnim ali v časih tudi nečloveškim postopanjem, ki 'na mesti, da bi prijazno in vljudno govorili se svojimi farmani, je [ga] prav indigatorsko [preiskovalno] izprašuje, ki 'so skrbeli za to, da bi uničili v mladih in starih unih celo zadnjo mrvico samostalnega in neodvisnega mišljenja'.«⁹

Glede zbiranja gradiva s pomočjo goriških dijakov pa je bil goriški jezikoslovec v dvomu, če so opravili zapis na ustrezen znanstveni način. Vodstvo gimnazije je ravnalo prav, saj se mu ni zdelo, da »ni častno ni primerno, pošiljati meni nič, tebi nič tujemu in neznanemu človeku rejenca na ogled«. Kociančič je še dodal, da so dijaki pripravili dijaški list, ki objavlja v prvi vrsti narodno blago, imajo posebno skupino, ki zbira narodno blago, skupino vodi dijak iz Cerknega.¹⁰

Baudouin de Courtenay je nadaljeval s polemiko. Pisca članka v *Glasu* je imenoval za odvetnika duhovščine. Povedal je, da ni sodelavec lista *Soča* in niti ne stranke, katere glasilo je ta list, saj ne spada k nobeni slovenski stranki. Spor med

⁶ *Soča*, 18. 3. 1873, št. 11; *Nektere opazke ...*, str. 38.

⁷ *Glas*, 21. 3. 1873, št. 12 (članek nosi datum 10. 3. 1878).

⁸ Na tem mestu je uredništvo lista dodalo: »Ne vemo, kaj prav za prav hoče ruski profesor s temi besedami reči; ali da ruski popi žive brez jedi in pijače, ali pa, da se na ruskem 'profesorji' na gostoljubnost tako zabvaljujejo, kakor on tu.«

⁹ *Soča*, 13. 3. 1873, št. 11; *Nektere opazke ...*, str. 39.

¹⁰ Najverjetneje je to Franc Sedej, kasnejši goriški nadškof Francišek Borgia Sedej.

⁵ *Soča*, 4. 9. 1873, št. 36.

Slovenci na Goriškem »*me prav nič ne greje in ne zebe*«. ¹¹ V mestoma razvlečenem polemičnem odgovoru se ni ognil niti problemu ruskih popov, o katerih je pisala tudi uredniška pripomba v Kociančičevem članku. Govoril je tudi o dijakih, ki so zanj zbirali gradivo, govoril je o znanstvenem delu in še omenil članek v *Triester Zeitung* (1872, št. 287), ki je poročal o njegovem delovanju in o njegovi domnevni vohunski nalogi pri tem. ¹² Omenil je tudi, da je objavil svoje »nesrečne in okorne opazke v 'Soči' vsled tega, ker mi je to bilo najbolje priročno, posebno pa ker nijsem jih tiskal v nobenem drugem časniku«. ¹³

Nato se je oglašil Štefan Kociančič. ¹⁴ Baudouina de Courtenayja je zasmehljivo naslovil kot »onorevole« in pojasnil, da je pisec nepodpisanega članka v tedniku *Glas* (21. 3. 1872, št. 12). Odločil se je, da v kritiki ne bo konkreten in je bil bolj pomenosloven in razlagalen. Kociančič je končal: »Po mojem popolnoma subjektivnem mnenji Vaše opazke ne dajejo časti naši deželi in ji ne pomagajo k časti, ampak jo delajo smešno in zaničljivo pred svetom. "Ne veste, ali resnična gostoljubnost tirja nadute javne zahvale"; to pa bi morali vedeti, da hvaležnost tirja, naj se ne grdijo resnični gostoljubi. Z druge strani priznavam, da Vam ne manjka močnih izgovorov, n. pr.: slabo treba pisati ne, ker je slabo, ampak, da se spozna, zavrže in z dobrim namesti, ali: kar se godi in kar biva, sme tudi pisati. Tonaj vsakdo lahko piše: ogenj gori, voda je mokra, norec nori itd.«

Lojzka Bratuževa je o Baudouinovih opazkah sodila, da je bil prodoren in včasih ironičen opazovalec. K temu bi še dodali, da so njegova opazovanja daleč preseгла jezikovno področje in prešla v interdisciplinarnost.

Kociančič je svoje razmerje do Baudouina de Courtenayja menjal, ko je prejel objave njegovih raziskovanj in o njih napisal poročilo (10. april 1875). ¹⁵ V njem je poročal o izidu dveh v knjižni obliki v Varšavi izdanih Baudouinovih razpravah *Opyt fonetiki rez'janskih govorov* (1875)

in *Rez'janskij Katihizis kak prilozhenie k Opytu fonetiki rez'janskih govorov* (1875). Razpravi sta ga razveselili: »*Ta učenjak nam je tedaj, kakor vsem, kterim je za to stvar kaj mar, gotovo ustregel, da je skoraj en celi mesec med Rezijani bival, in si tvarine nabiral, za te dve knjižici, iz kterih moremo kaj več o njih jeziku zvedeti.*« Obe besedili sta temeljito spremenili prvotni manj naklonjeni odnos Štefana Kociančiča do poljsko-ruskega jezikoslovca, da je zapisal: »*Priznati se mora, da g. Baudouin je zares učen mož, in da utegnemo od njega še marsikaj pričakovati o zadevah naših raznih podnarečij. Menda pride še v naše kraje, da svoje začete študije nadopolni.*« Tako je Baudouin de Courtenay z delom spremenil prvotni nezaupljivi odnos Štefana Kociančiča. Sodeč po ohranjeni korespondenci sta bila v stikih še v letu Kociančičeve smrti (1883).

¹¹ *Soča*, 29. 5. 1873, št. 22; *Nektere opazke ...*, str. 59.

¹² To je Baudouin de Courtenay zanikal v pismu uredništvu *Soče* (Poslano; *Soča*, 19. 11. 1872, št. 51).

¹³ *Soča*, 29. 5. 1873, št. 22; *Nektere opazke ...*, str. 59.

¹⁴ *Glas*, 20. 6. 1873, št. 35.

¹⁵ Rezijansko narečje. *Glas*, 23. 4. 1875, št. 17.